

VACI CYLVĀKI STŌSTA

Jo mes gribim izdūt Latgaļu Enciklopediju, tod pats par sevi ir saprūtam, ka par Latgolū ir jōsa-

vōc vysas īspējamōs ziņas. Vīns nu lelōkim ziņu olūtīm — asam mes emigranti pošī. Kotram nu mums ir kaut kas sokoms, ir kaut kas zynoms par sovu sātu, pogostu, tyvōku voi tōļōku apkōrtņi. Ir jōmobilizej vysi emigrācijas latgaļu spāki un jōsavōc ziņas, kas vēļ ir savōcamas. Pōrsteidzūši un interesanti ir klauseitis, kū mums var pastōsteit vacī cylvāki. Personeigi asmu jau runōjis ar aglyunīti Donotu Smanu, varakļonīti Jōni Cakulu un nu jūs obeju stōstim asmu uzrakstejis Latgaļu Enciklopedijai vairōkus artikeļus. Šūreiz laseitōjim stōdu priškā leivōnīti Izidoru Skrūzmani.

Izidors Skrūzmaņs ir dzimis 1886. goda 25. janvarī Leivōnu pogosta Skrūzmaņu sādžā. Jō tāvs Donots Skrūzmaņs cara laikā desmit godus ir bejis Leivōnu pogosta vacōkais, kas ir sekmeigi ceinejis ar krīvu īrēdnim pret Leivōnu pogosta ļaužu pōrtautōšonu. Izidors Skrūzmaņs ar kuņdzi Tekli un dālim Donotu un Stanislavu dzeivoj Kanadā. Izidoram Skrūzmaņam, paldis Dīvam, ir vēļ pīteikuši loba veseleiba un apbreinojama atmiņa. Jō atmiņu krōjums ir patiši bogōteigs un te lyuk ir tys, kū Skrūzmaņs mums pastōsta:

Skrūzmaņu cīms

Leivōnu pogostā ir daudz pūru un seņōk beja leli meži. Ogrōkajūs laikūs pūrīs beja daudz naapdzeivōtu solu. Uz šom solom auga varoni kūki, bet pošus pūrus, kas šōs solas īslēdze nu vysom pusēm, auga tikai nalelas prīdeites. Pūri beja dzili un syunu pūri, un pa syunas vērsu auga dzērveņu mōtrōji. Ar laiku tamōs solōs īsaspide īdzeivōtōji. Kotrai solai tyka dūts sovs nūsaukums. Tai rodōs šaidi nūsaukumi: Līpsola, Vōrpsola, Ilgsola, Kotlu sola, Kucsola, Zōļu sola, Degļu sola un t. t. Ari Skrūzmaņu cīms īzaveidōjis pūra solā. Pymajim solas īdzeivōtōjim uzvōrds bejis Skrūzmaņs, leivonišu izrunā Skreuzmaņs, nu kō ari cēlīs solas resp. cīma nūsaukums. Pymrs divi symti pīcdesmit godim, tys ap 1700. godu sola nabejuse apdzeivōta. Tod nu solas leidz tyvōkai apdzeivōtai vītai ir bejušas kaidas pīcas voi sešas verstes. Kai maņ stōsteja tāvs, zīmas laikā muižas meža sorgs Skrūzmaņu solā atradis kaidu veirīti, kas īzavēris gluži pēc mežūpa. Tam bejuši gari moti, lela bōrda, gērbīs zvēru ōdōs. Šys cylvāks dzeivōjis nalelā būdā, kai nūsaskaidrōjis, šū cylvāku muiža sovā laikā nūdavuse armijā, bet jys nagribādams kolpōt kēneņam divdesmit pīci godi, pa ceļu izbēdzis un pasaslēpis mežā.

Muns vactāvs Pīters nav cēlīs nu Skrūzmaņu dzymtas, bet atnōcis nu Sylovu cīma Jaunōs muižas nūvoda. Kas namoksōja nūdūkļus un napīldeja klaušas muižā, pogosts taidim zemi atjēme un jūs vītā ilyka cytus saiminīkus. Jaunajim īnōcējim biži vīn pogosta grōmotōs īraksteja tū pošu uzvōrdu, kaidis beja īpriķšejam zemes turātōjam. Tai muns vactāvs nu Sylova tyka pōrkristeits par Skrūzmani. Munu tāvu un jō brōļus un mōsas kaimini vēļ saukōja par Sylovānim. Munūs laikūs Skrūzmaņu cīmā skaitejōs četras lelōkas saimisteibas voi kai Leivōnu pogostā tōs sauce par gruntem,

bet cytūs pogostūs par učastkom. Taitod grunte un učastka ir vīns un tys pat: pylna saimisteiba voi zemes plateiba, kas vēļ nav daleita. Skrūzmaņu cīmu vīnsātōs sadaleja 1909. — 1910. godā. Pādejā laikā, tys ir ap 1940. godu, Skrūzmaņu cīmā jau beja desmit atsevišķas saimisteibas. Nu Skrūzmanim leidz Leivōnim zīmas ceļā ir desmit, bet vosoras laikā 17 km. Muns vactāvs Pīters myra symtu godu, bet muns tāvs Donots septēdesmit godu vacumā.

Meža skūla

Tai ogrōkajūs laikūs sauce vīneigū Leivōnu pogosta skūlu. Meža skūla beja četrgradeiga. Šei Meža skūla (Latvijas breivvalsts laikā tur beja 6 klaseīga pamatskūla) beja skaistā vītā, meža molā, Dubnas upes lobajā krostā, apmāram diveju kilometru attōļumā nu Leivōnu mīsta. 1894. godā kūka ākas vītā uzcēle kīgeļu mōju. Skūlas vajadzeibom muiža pīdōvōja zemes gobolu pi Leivōnu stacijas, mīsta rūbežūs, bet muns tāvs Donots, kas tod beja pogosta vacōkais (staršina) pīdōvōjumu nūraideja. Zemņiku litu tīsnesis ir prasejis, kōpēc tāvs pretojās skūlas pōrceļšonai uz Leivōnu mīstu. Uz tū tāvs atbīldējis, ka mīstā bārni varūt pasalaist, nūkleist un īsavuiceit nadorbus. Bet faktyskais īmeslis beja — tōļōk nu krīvu īrēdnim — pōrkrīvōtōjim. Uz laukim skūlas apkōrtņē tod krīvu nabeja, bet Leivōnu mīstā jau dzeivōja krīvu īrēdni un policists (uradņiks). Tū skūlu apmeklēja apmāram 170 bārnu, vysi puikas un tikai vīna meitine nu Turku cīma. Vālōkūs godūs meitiņu skaits skūlā pīauga. Krīvu tauteibas bārnu skūlā tikpat kai nabeja. Skūlu pōrzynōja skūlōtōjs Treidins, krīvs pēc tauteibas, kas pret bārnim beja rups un brutals. Jō laikā skūlā lītōja kauna dēli. Jo stuņžu laikā kas beja pīkarts runojūt latvīšu volūdu, tam koklā kōre kauna dēli. Tys bārns tod tū kauna dēli nosōja tik ilgi, cikom jys naurōdeja skūlōtōjam cytu „vaineigū“. Kai ūtrais skūlōtōjs — bārnu audzynōtōjs — dorbōjōs Treidina sīva, kas beja ar augstōku izgleiteibu. Skūlā pastōveja kūpgolds. Produktus skūlas kūpgoldam deve pogosta vacōkais nu pogosta Magazejas klētim. Skūlas saimisteibu pōrzynōja bejušais seržants Jezups Stykōns. Bārni Stykōna vadeibā reitūs un vokorūs skaiteja kūpejas lyugšonas. Stykōns bārnim pāsnīdze militarū apmōceibu kotru dīnu pa vīnai stuņdei. Militarōs apmōceibas stuņdēs eistas šautīnes natyka lītōtas, bet nu kūka pagatavōtas šautīnes. Jezupam Stykōnam beja trejs dāli un trejs meitas. Dāls Jōņs Stykōns

Leivōnu bazneica.

Leivōnu draudzes bazneica ir īsvēteita 1862. godā. Bazneica ir ļūti skaistā vītā Daugovas lobajā

krosta, byuvāta nu radzes un laukakminim ar kal-
 čas apmatumu. Bazneickunga Vitalija Treibšo lai-
 kā, tys ir, ap 1900. godu bazneicu stypri paplašy-
 nōja, sōnus pōrbyuvēja un īgyvajaunu telpu. Baz-
 neicas paplašynōšonai byuvmaterialus deve muiža,
 bet draudzes lūcekli ar zyrgim tūs pīgōdōja leidz
 byuves vītai. Bazneicai uz lobō Daugovas krosta
 pīdarēja prōva saimisteiba un lela sola Daugovā.
 Pavasarūs sola applyuda ar yudini, bet vosorā tū
 mīstinīkim izrentēja ganeibom. Bazneickungs
 Treibšo izbyuvēja plašas saimisteibas ākas un drau-
 dzes mōju, kur dzeivōja ērgelnīks un tur nūtyka
 draudzes lūcekļu sanōksmes, bet atlaidu laikā ļau-
 dis tur palyka par nakti. Ērgelnīks Steinbergs labi
 prota spēlēt uz ērgelem un vadeit bazneicas kori.
 Pyrmō pasaula kara laikā vōciši Leivōnu bazneicu
 sagrōve ar lelgobolim, sagrōve skaistū tūrni un
 nūdadzynōja vysas saimisteibas ākas, plebaniju
 īskaitūt. Leivōnu bazneicas galeigu atjaunōšonu,
 izjamūt tūrni, veice dekana Stanislava Vaikuļa
 laikā.

Leivōnu stacija

1862. godā atklōja Reigas un Orlas dzelžceļa
 līniju. Leivōnūs uzcēle staciju un rodōs loba sa-
 tiksme ar Reigu, Daugovpili, Krōslovu un Krīvijas
 pīlsātom. Plauka tērdznīceiba.

Plūsti un kūku plyudynōšona

Senejūs laikā, kod vēļ nabeja dzelžceļu, sa-
 tiksmi uzturēja gondreiz vīneigi pa upem. Upēs
 tod ari beja vairōk yudiņa, jo tōs tecēja caur lelim
 mežim un pūrim, kas uzturēja mytrumu ari voso-
 rā. Pa upem plyudynōja kūkus, pōrvodōja preces
 un ari cylvākus. Nu Valdajas augstīnes, kur Dau-
 gova sōcās, kūki tyka plyudynōti tikai pa Daugovu.
 Tys nūtyka tai, ka ari pa Daugovas pītakom kūki
 beidzūt sasalaseja Daugovā. Tod nu atsevišķim kū-
 kim un mozim plūstim sēja lelus plūstus, kas beja
 dažreiz ļūti gari, tys ir, tōli snīdzēs pa straumi. Vi-
 tebskas pīlsāta beja vīns nu lelōkim plūstu izejas
 centrim. Plūstus sasīt nabeja vīgla līta, tei beja eista
 mōksla, kur beja vajadzeiga gudreiba un ilgu godu
 pīredze. Šū dorbu beja spējeigi veikt tikai sova

omota pratēji. Daugova sovā tecējumā veidōja
 daudz zamyudiņa krōču, kliņšu un beistamu vītu,
 daudz yudiņa virpuļu un straumu. Pīm., Izvolta,
 Naujene, Pļaviņas un Kūknese, plūstnīkim beja
 beistamōkōs vītas. Jo plūsts beja napareizi sasīts,
 tod tys beistamā vītā izjuka un atsevišķas bolkas
 plōvōja, kai soka, bez volda. Beja sova gudreiba
 plūstu pareizi sasīt, taipat ari tū vadeit pa upi, se-
 viški straumē, upes leikumūs un krōcēs. Plūsta
 saiminīks olgōja specialus līpratējus, kas pōrzy-
 nōja Daugovas vītejōs krōces, tai sokūt pōrzynōja
 kotru kliņti un prota plūstu pareizi izvadeit pa
 beistamom straumem. Vīna moza nauzmaneiba voi
 upes gultnes napōrzynōšona plūstu saplūseja gobo-

lūs, nūdareja lelus zaudējumus kūku īpašnikam,
 bet plūstnīki zaudēja izpeļņu. Cylvākus, kas prota
 plūstus izvadeit pa krōcem, leikumim un vysom
 beistamom vītom, sauce par kornīkim, kurus uz
 plūsta pajēme tikai tamā vītā, kas beja beistama
 un kod plūsts tai vītai beja garum, tod jūs nu plūsta
 nūcēle ar laivu uz krostu. Parosti taidōs vītōs lai-
 vas jau gaideja kornīku nūceļšonai. Leivōnu po-
 gostā beja kaidi četri voi seši kornīki. Nu Vi-
 tebskas pa Daugovu plūstus vadeja kai krīvi, tai
 ari latviši. Storp plūstnīkim beja ari daudz bolt-
 krīvu. Senōk kūkus plyudynōja ari pa Dubnu un
 pītakom Ūšu, Feimanku. Taipat kūkus plyudynōja
 pa Ūsas pītaku Saunu. Uz šom upem plūstus nasē-
 ja, bet kūkus nu krosta savēle yudini. Pa straumi
 kūki plyuda uz leju. Jo kūki kaidā leicī aizadam-
 bēja, tod nu krosta ar garom kōrtim voi kekšim,
 kuru golā beja dzelzs ar divejim zorim: vīns taisns
 dūršonai voi gryussšonai un ūtrs leiķs — vilķšonai,
 kūkus otkon īvadeja straumē. Gar upes krostim
 plyudynojamim kūkim leidza gōja strōdnīki. Lei-
 vōnūs, Dubnas itakā Daugovā, dorbōjōs papeira
 fabrika, kura vīnu daļu kūku nūjēme pōrstrōdō-
 šonai papeirā, bet pōrejūs kūkus saseja lelūs plūs-
 tūs un plyudynōja uz Reigu. Kūkus pa Daugovu
 leidz Reigai nūgōdōja ari ar strūgom — lellaivom.
 Plūstnīku dorbs beja gryuts, vasalom dīnom jī pa-
 vadeja uz plūsta, uz kura beja uzcalta moza telts.
 Pavasara vējs, leiķs, krusa un saule nūryudeja
 plūstnīkus un jūs seja izavēre bryuna kai pavasara
 zeme. Plūstnīki izmērka un izkolta pavasara vējā
 un ar steivim pērstim turējōs pi aires, ar kuru va-
 deja plūstu. Plūstnīkim beja ari sova īpaša volūda,
 kas pastōvēja nu pavēlem un saucinim, kurus de-
 ve plūsta vadeitōjs. Bet jo plūsts gōja pōri krōcem,
 tod volūdas vītā beja tikai rūkas mōjīni, kas deve
 nūrōdejumus, kas un kai īr doroms.